

УДК 343.3

DOI <https://doi.org/10.32782/ln.2023.20.29>

Абакіна-Пілявська Л. М.

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ГЛОРИФІКАЦІЯ ЯК КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВЕ ЯВИЩЕ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Чинне кримінальне законодавство як інструмент правової охорони суспільних відносин перебуває в процесі активної трансформації та динамічних змін, які виникли та розвиваються у зв'язку зі збройною агресією проти нашої країни. Один із аспектів, який вимагав посилення кримінально-правової охорони внаслідок повномасштабного вторгнення – це інформаційна безпека, адже інформаційний простір був заповнений проросійською пропагандою, закликами до підтримки дій держави-агресора, безліччю фейкових та деструктивних повідомлень, направлених на деморалізацію та дестабілізацію українського суспільства.

Одним із важливих кроків кримінально-правової політики в напрямку захисту інформаційної безпеки та інформаційного середовища було встановлення заборони складу кримінального правопорушення – «Виправдовування, визнання правомірною, заперечення збройної агресії Російської Федерації проти України, глорифікація її учасників» (ст. 436-2 КК України). Зазначена новела наразі є малодослідженою, а на практиці викликає значну кількість питань, проблеми кримінально-правової кваліфікації та складнощі при розмежуванні з суміжними складами кримінальних правопорушень, що пояснює актуальність обраної теми.

Зазначений склад законодавцем було віднесено до кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. На думку окремих науковців, родовим об'єктом вказаної групи кримінальних правопорушень є загальний мир та без-

пека людства та можуть нести шкоду «самим основам існування життя на землі, оскільки об'єктом їх посягань є не окремі суспільні відносини в тій чи іншій сфері життя і діяльності людини, суспільства, держави, а саме життя на землі, існування людства або його значної частини» [1, с. 156]. Інші науковці родовим об'єктом даних посягань вважають міжнародний правопорядок (М.І. Хавронюк) [2]. Змістовне визначення родового об'єкту зазначеної групи кримінально караних діянь пропонує М.П. Куцевич вказуючи, що «до кола суспільних відносин, що складають родовий об'єкт міжнародних кримінальних правопорушень, входять суспільні відносини щодо забезпечення загального миру і загальної безпеки, міжнародного миру і безпеки людства як загальнолюдських цінностей, основи існування і прогресивного розвитку народів, свободи народів світу, інтересів усього прогресивного людства, основ міжнародного спілкування, прав і інтересів усіх держав, основ існування і прогресивного розвитку» [3, с. 7]. Отже, родовим об'єктом кримінальних правопорушень, які входять до Розділу XX Особливої частини КК України є суспільні відносини, які складаються в результаті дотримання норм міжнародного права і визначають базові засади існування держав і народів, а також основні принципи забезпечення міжнародного миру і безпеки, які забезпечують мирні умови існування людства.

Виходячи із зазначеного, родовим об'єктом складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 436-2 КК України становить

суспільні відносини у сфері охорони та забезпечення суспільних відносин у сфері загального миру і загальної безпеки, міжнародного миру і безпеки людства як загальнолюдських цінностей, міжнародного правопорядку та правових основ існування держав. Варто відмітити, що в Пояснювальній записці до законопроекту «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо заборони виготовлення та поширення інформаційної продукції, спрямованої на пропагування дій держави-агресора)» особливо акцентувалася увага на складову пропаганди ворожої країни та інформаційної гібридної війни та зазначається, що «гібридний характер агресії несе загрозу державному суверенітету та територіальній цілісності України» [4]. Відтак, не можна заперечувати той факт, що зазначене посягання, серед іншого, об'єктивно існує в інформаційному середовищі, «залишаючи» свій слід у колі відносин, які забезпечують правову охорону інформаційної безпеки держави, що, у свою чергу, є складовою частиною національної безпеки України.

Глорифікація у контексті зазначеного кримінального правопорушення може бути трактована як окрема форма об'єктивної сторони його складу. В силу того, що саме визначення є новим як для національного кримінального права, так і вітчизняної кримінально-правової доктрини, для ефективного та правильного використання даного припису важливим є вірне його розуміння та уніфікований підхід у використанні на практиці. Особливо в силу наявності конкурентних норм, прийняття зазначених заборон за умов дефіциту часу та деякої хаотичності їх встановлення.

Термін глорифікація походить від лат. *glorificatio*, що у перекладі означає «прославлення, розхвалення, звеличення; захоплена похвала; спів дифірамбів, славослів'я» [5]. Як зауважує В.С. Батиргарєєва «цей неюридичний, на перший погляд, термін відбиває особливе ставлення людини до трагічних за своїм характером соціальнополітичних і воєнних подій в Україні. Подібне ставлення володіє

настільки потужним негативним потенціалом у створенні відповідного інформаційного фону, на тлі якого відбуваються ці події, що викликало, з одного боку, необхідність криміналізувати дії, пов'язані із піднесенням будь-яких учасників, причетних до існування трагічної ситуації в нашій державі, та, по-друге, закріпити в юридичному обігу термін «глорифікація» як такий, що точно передає специфіку кримінально каранних дій» [6, с. 40].

О.П. Рябчинська висловлює позицію, що «поширення інформації, пов'язаної з виправдовуванням, визнанням правомірною, запереченням збройної агресії РФ проти України, розпочатої в 2014 році, у тому числі шляхом представлення збройної агресії РФ проти України як внутрішнього громадянського конфлікту, та ін., слід розцінювати як деструктивну пропаганду» [7, с. 89].

З аналізу дефініції ст. 436-2 КК України вбачається, що законодавець встановлює перелік суб'єктів, глорифікація яких є кримінально караною та відносить до таких:

- особи, які здійснювали збройну агресію Російської Федерації проти України;
- представники збройних формувань Російської Федерації, іррегулярних незаконних збройних формувань, озброєних банд та груп найманців, створених, підпорядкованих, керованих та фінансованих Російською Федерацією;
- представники окупаційної адміністрації Російської Федерації, яку складають її державні органи і структури, функціонально відповідальні за управління тимчасово окупованими територіями України;
- представники підконтрольних Російській Федерації самопроголошених органів, які узурпували виконання владних функцій на тимчасово окупованих територіях України.

Виходячи із зазначеного, кримінальний закон під страхом покарання забороняє глорифікацію переліку суб'єктів – лише фізичних осіб, при чому даний перелік є вичерпним. Тобто поза полем дії даної норми знаходяться суб'єкти – юридичні особи, воєнізовані зло-

чинні угруповання, псевдо органи квазідержавні об'єднання, органи влади, які встановлює окупаційна адміністрація тощо.

Окрім того, кримінально правова норма, передбачена ст. 436-2 КК України вступає в певну суперечність зі ст. 111-1 КК України «Колабораційна діяльність», яка містить склад кримінального правопорушення у вигляді «публічного заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України». Розмежування між зазначеними складами відбувається переважно за рахунок різниці об'єктів посягання.

Як вже показала практика при кримінально-правовій кваліфікації виникають складнощі при розмежуванні суміжних складів кримінальних правопорушень, передбачених ст. 111-1 та ст. 436-2 КК України. Дійсно, зазначені суміжні склади містять деякі об'єднані об'єктивні ознаки, які зумовлюють складнощі при кваліфікації. Так, відповідно до ч. 1 ст. 111-1 КК України кримінально караним є, як вже зазначалося, публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, а згідно ч. 1 ст. 436-2 КК України склад кримінального правопорушення становлять дії, які полягають у запереченні збройної агресії російської федерації проти України, розпочатої у 2014 році. Основною розмежувальною ознакою у такому випадку виступає суб'єкт кримінального правопорушення, так за умовами ч. 1 ст. 111-1 КК України таким може бути спеціальний суб'єкт (громадянин України), тоді коли суб'єктом глорифікації може бути як громадянин Укра-

їни, так і громадянин іноземної держави, особа без громадянства.

Розмежувальною ознакою також може виступати обстановка вчинення кримінального правопорушення. Якщо для ч. 1 ст. 111-1 КК України в обов'язковому порядку має бути встановлено публічність вчинення зазначених у диспозиції дій, то для настання кримінальної відповідальності за діяння, передбачене ст. 436-2 КК України зазначена ознака не є обов'язковою для об'єктивної сторони, тому навіть заперечення, вираженого в індивідуальному спілкуванні.

Однак виникає суперечність при вчиненні складу діяння, передбаченого ч. 3 ст. 436-2 КК України, коли кваліфікуючою обставиною виступає використання засобів, що у свою чергу означає публічність вчинених дій. Така ситуація призводить до відсутності уніфікованого підходу на практиці, різночитання, а відтак неоднозначної судової практики. Наприклад, Особа 4 був визнаний винним у вчиненні, діяння передбаченого ч. 2 ст. 436-2 КК України, яке становило дії у вигляді розміщення у соціальній мережі «Однокласники» на своїй відкритій для необмеженого кола осіб сторінці дописів, з текстом: «Z правду За мир без нацизма», що було кваліфіковано як глорифікацію осіб, які здійснювали збройну агресію Російської Федерації проти України, розпочату у 2014 році [8]. Також Вироком суду було визнано Особу 2 винним у вчиненні діяння, передбаченого ч. 1 ст. 111-1 КК України за те, що той на своїй сторінці в соціальній мережі «Однокласники» розмістив допис з зображенням військовослужбовців збройних сил російської Федерації, які позують на камеру, на фоні військової техніки і надпис: «Інформація_1, которые причастны к геноциду мирных...» [9]. Як бачимо, різниця між діями Особи, визнаної винної в першому випадку, та Особи, матеріали щодо якої представлені в другому вироку, зовні мають схоже об'єктивне вираження, що ускладнює практичну реалізацію зазначених норм кримінального закону.

Отже, під терміном «глюорифікація» пропонуємо розуміти прославлення та героїзацію осіб та інших суб'єктів, які брали безпосередню участь, провадили збройну агресію проти України та забезпечували чи організували діяльність окупаційної адміністрації, державних органів і структур держави-агресора. Чинна кримінально-правова норма, яка забороняє глюорифікацію

вимагає уточнення, наприклад, в частині положення щодо переліку суб'єктів, яких може бути глюорифіковано, оскільки чинне нормативне формулювання обмежує застосування даної статті. Окрім того, потрібно виробити уніфікований підхід щодо розмежування складів ч.1 ст. 111-1 КК України та ст. 436-2 КК України, шляхом впровадження редакційних правок.

Анотація

У статті проводиться дослідження глюорифікації як кримінально-правового явища. Аналізується наукова література та довідникові джерела з метою визначення змістовного навантаження терміну «глюорифікація», розглядається нормативне його закріплення. Розкривається родовий об'єкт кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, до яких законодавцем віднесено кримінальне правопорушення, передбачене ст. 436-2 КК України. Зауважується, що попри віднесення аналізованої норми до Розділу XX КК України, глюорифікація об'єктивно існує в інформаційному середовищі, «залишаючи» свій слід у колі відносин, які забезпечують правову охорону інформаційної безпеки держави, що, у свою чергу, є складовою частиною національної безпеки України.

У складі даного правопорушення глюорифікацію запропоновано трактувати як форму об'єктивної сторони даного кримінально-правового посягання. При цьому, пропонується під терміном «глюорифікація» розуміти прославлення та героїзацію осіб та інших суб'єктів, які брали безпосередню участь, провадили збройну агресію проти України та забезпечували чи організували діяльність окупаційної адміністрації, державних органів і структур держави-агресора.

Робиться висновок, що нині чинна кримінально-правова норма, яка забороняє глюорифікацію вимагає уточнення в частині положення щодо переліку суб'єктів, яких може бути глюорифіковано, оскільки чинне нормативне формулювання обмежує застосування даної статті. Наголошується на відсутності уніфікованого підходу та практичних складнощів розмежування складів кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 111-1 КК України та ст. 436-2 КК України, що вимагає обдуманих та виважених редакційних правок.

Ключові слова: глюорифікація, воєнний стан, кримінальна відповідальність, прославлення, героїзація, колабораційна діяльність, кримінально-правова кваліфікація, розмежування кримінальних правопорушень.

Abakina-Pilyavska L. M. Glorification as a criminal-legal phenomenon: theory and practice

The article investigates glorification as a criminal-legal phenomenon. Scientific literature and reference sources are analyzed in order to determine the content load of the term “glorification”, its normative consolidation is considered. The generic object of criminal offenses against peace, security of mankind and international legal order is revealed, to which the legislator includes the criminal offense provided for in Art. 436-2 of the Criminal Code of Ukraine. It is noted that despite the classification of the analyzed norm under Chapter XX of the Criminal Code of Ukraine, glorification objectively exists in the information environment, «leaving» its mark in the circle of relations that ensure legal protection of the information security of the state, which, in turn, is a component of national security of Ukraine.

As part of this offense, glorification is proposed to be interpreted as a form of the objective side of this criminal offense. At the same time, it is suggested that the term “glorification” should be understood as the glorification and heroization of persons and other subjects who took direct part,

carried out armed aggression against Ukraine and ensured or organized the activities of the occupation administration, state bodies and structures of the aggressor state.

It is concluded that the current criminal legal norm prohibiting glorification requires clarification regarding the provision regarding the list of subjects that can be glorified, since the current regulatory wording limits the application of this article. It is emphasized the lack of a unified approach and the practical difficulties of distinguishing the components of criminal offenses provided for in Part 1 of Art. 111-1 of the Criminal Code of Ukraine and Art. 436-2 of the Criminal Code of Ukraine, which requires thoughtful and balanced editorial changes.

Key words: glorification, martial law, criminal responsibility, glorification, heroization, collaborative activity, criminal-legal qualification, demarcation of criminal offenses.

Список використаних джерел:

1. Березніков О. Родовий об'єкт злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного Правопорядку. *Юридичний вісник*. 2019. № 3. С. 155-160.
2. Хавронюк М.І., Дудоров О.О. Кримінальне право: навчальний посібник. Київ : Ваіте, 2014. 944 с.
3. Куцевич М.П. Кримінальна відповідальність за екоцид: міжнародний та національний аспекти : автореф. дис. На здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2007. 20 с.
4. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо заборони виготовлення та поширення інформаційної продукції, спрямованої на пропагування дій держави-агресора». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1514354>
5. Глорифікація. URL: https://dic.academic.ru/dic.nsf/dic_fwords
6. Батиргарєєва В.С. До кримінологічного аналізу виправдовування, визнання правомірною або заперечення збройної агресії РФ та глорифікації її учасників як нового виклику безпеці інформаційного простору України. *Інформація і право*. № 4(43)/2022. С. 37-49.
7. Рябчинська О.П. Обмеження права на доступ до інформації у воєнний час: матеріали VI міжнар. наук.-практ. конференції Кримінально-правова охорона інформаційної безпеки, м. Харків, 12 трав. 2022 р. / редкол.: Л.М. Демидова (голов. ред.) та ін. – (НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В.В. Сташиса НАПрН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого; Громад. організація «Всеукраїнська асоціація кримінального права»). Харків: Право, 2022. С. 86-91.
8. Вирок Южноукраїнського міського суду Миколаївської області від 31.07.2023 року у справі № 486/1222/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112508392>
9. Вирок Ренійського районного суду Одеської області від 06.06.2023 року у справі № 510/841/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111325542>